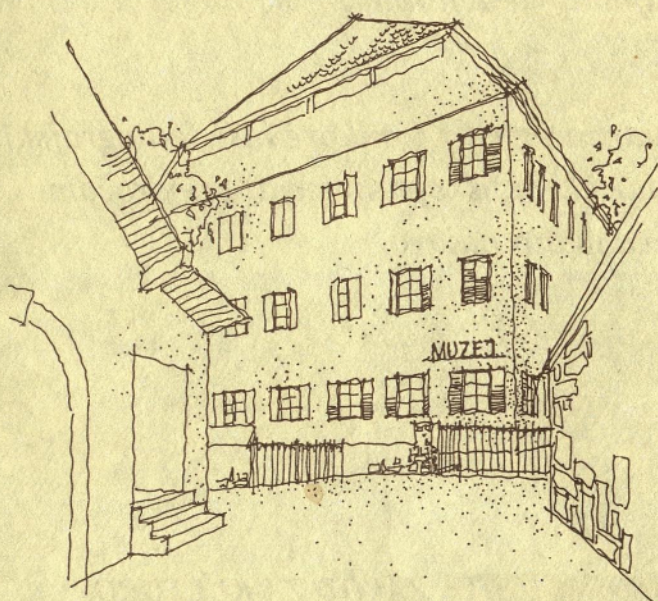

**ZAVOD ZA KULTURO
IN IZOBRAŽEVANJE
TRŽIČ**

**TRŽIŠKI
MUZEJ**

**GRAJZARJEVA 11
64290 TRŽIČ
tel.: (064) 50-358**

KOLARSKA DELAVNICA

Kolarstvo sodi med najstarejše veščine, ki jih je moral človek obvladati, če je hotel prevažati tovore na večje razdalje. V bistvu se princip izdelave kolesa (pesto, špice in platišče) ter njihova merska razmerja tisočletja niso spremenila. Kolarstvo je v Trziču močno cvetelo zaradi bližine tovorniške poti čez Ljubelj. Ohranjena delavnica je nekdanja Kurnikova last iz hiše pri »Rodarju« (stara poldrugo stoletje).

LESNA ZBIRKA

Lesno bogastvo so trziški rokodelci s pridom izkoriščali: jeklarji, kosarji in kovači so porabili velike količine oglja, strojarji in usnjarji so potrebovali lubje za strojenje, ki je materialu dajalo tudi značilno barvo, platnarji in barvarji pa les za ogrevanje sušilnic.

Do začetka 19. stoletja je bil les prevladujoč gradbeni material za stavbe, po velikem požaru 1811. pa sta ga zamenjala opeka in kamen. Izginjati so začele tudi škodlaste strehe.

Izkoriščanje gozdov so skušali urejati z zakoni že v 18. in 19. stoletju. Občuten napredek pri gospodarjenju z gozdovi sta dosegla baron Julij Born in njegov sin Karel konec prejšnjega in v prvi polovici 20. stoletja

TEKSTILNA ZBIRKA

Še ena od tradicionalnih obrti (tkalstvo, barvarstvo, nogavičarstvo), ki je v osemdesetih letih 19. stoletja prerasla v industrijo. Razstavljeni so nekateri eksponati domače obrti in industrijski stroji (predvsem iz razdobja med obema vojnama). Bombažna predilnica in tkalnica Trzič (ustanovljena s tujim kapitalom 1885, sprva registrirana kot firma Glanzmann & Wachter, kasneje Glanzmann & Gassner) z uveljavljeno blagovno znamko v svetu, je bila dolga desetletja največja tovarna v tem kraju, saj je v prvih letih po drugi vojni zaposlovala od 1600 do 1900 ljudi.

DRUGO NADSTROPJE

MEŠČANSKO POHIŠTVO IZ ZAČETKA 20. STOLETJA

Pohištvo je izdelal mizarski mojster Avguštin Primožič okrog leta 1910 v majhnem, stanovanju primernem formatu. Preprosta forma je obogatena z belim marmorjem in okrašena z reli-

efno rastlinsko vitico. Oblika in način izdelave stolov idejno segata v leto 1843, ko je Michael Thonet oblikoval stol št. 14 iz upognjenega lesa. Čiste kubične oblike se družijo s krogom. Lastnika sta bila Marija Rožič (roj. Mikič), šivilja in predsednica ženskega odseka izobraževalnega društva sv. Jožefa, in Gregor Rožič, orožnik v sodnijski službi ter tajnik tržiške Hranilnice in posojilnice.

BORNOVA KNJIŽNICA

Berlinski bančnik baron Julij Born je leta 1891 od Kranjske industrijske družbe odkupil vso tržiško gozdno posest. Med leti 1893 in 1895 je postavil gradič v Puterhofu (Jelendolu). Notranja oprema je v skladu s takratnim časom. Knjižnica in gosposka soba sta z renesančnimi elementi omar (pilastrí, rozete, lizene) in gotsko oblikovanimi stoli, kanapejem ter razkošnim lestencem tipični predstavnici takratnih oblikovnih zahtev opreme prostorov. Ohranjenih je 200 knjižnih enot, ki so sestavljale Bornovo knjižnico in so razstavljene.

SALON

Meščanski salon predstavlja reprezentančni prostor v 19. stoletju močno obogatele družine Pollakov v Zgornji kajži. Z njim dobiva notranjščina sicer obrtno-manufakturnega objekta videz lahkotne zračne prostornine, ki ga stopnjuje balustradni stenski freskantni oplesk. Nad vratnimi polji spremlja jo izrazito dekorativne celote še figuralni prizori.

Sama lega prostora na jugozahodnem traktu poslopja daje slutiti, da je bil namenjen družabnim prireditvam zaključene-ga kroga.

KURNIKOVA HIŠA

Rojstna hiša tržiškega ljudskega pesnika Vojteha Kurnika (1826—1886) je zanimiv primer kmečko-obrtniške stavbe iz začetka 18. stoletja. Pritličje je zidano, nanj pa je postavljeno leseno nadstropje iz »na brado« vezanih brun. V pritličju so značilna majhna okna, obzidana s kamnitimi okvirji iz peraskega kamna. Razgibana streha s sušilnimi odprtini (noga-vičarstvo!) je krita s škodlami (»šinkelni«). V notranjosti pritličja so okrog »črne kuhinje« razporejeni kamra, štibelec, »hiša« in kuhinja (uporabljena v te namene kasneje). V prvem nadstropju se črna kuhinja ponovi.

Hišno ime pri »Rodarju« kaže, da so v hiši opravljali tudi kolarsko obrt. (Tudi Vojteh Kurnik je bil kolar.) Od leta 1972 je v pritličju etnografska zbirka Tržiškega muzeja, v nadstropju pa od 1977. leta razstavišče Kurnikova hiša.

Tržiškemu muzeju je hišo podarila Marija Kurnik.

Odprt:

V poletni sezoni (julij, avgust) od torka do sobote od 10.00 do 18.00, ob nedeljah med 14. in 18. uro.

V ostalih mesecih med torkom in petkom med 9. in 17. uro.

Pri pravočasni predhodni najavi skupine najmanj teden dni — po dogovoru.

Tudi za ogled Kurnikove hiše (etnografski oddelek Tržiškega muzeja) priporočamo predhodno najavo.

INFORMACIJE: ZAVOD ZA KULTURO
IN IZOBRAŽEVANJE TRŽIČ,
Grajzarjeva 11
(tudi sedež Tržiškega muzeja),
64290 Tržič, telefon (064) 50-358.

Vodnik po Tržiškem muzeju

Sestavili: prof. Mateja Gašpirc, prof. Tita Ovsenar,
prof. Edo Roblek in prof. Janez Šter

Risbe: Eva Jakšič

Izdal in založil: Zavod za kulturo in izobraževanje Tržič

Zanj: Zvonka Pretnar, dipl. ing.

Tržič, 1991

Tiskarstvo Uzar Boštjan, Tržič

VODNIK

Tržiški muzej ohranja spomine na kraj, njegove prebivalce ter njihovo delo skozi stoletja.

KJE JE KAJ

PREDDVERJE

Smo v prostorih osrednjega oddelka Tržiškega muzeja. V 20-ih letih prejšnjega stoletja je tu začela delovati znamenita Pollakova barvarna kotenin.

Sama stavba je primer bogatega meščanskega dvorca z ohranjenimi tlorisnimi razporeditvami barvarske (nekaj časa tudi usnjarske) delavnice in s sušilno pečjo v kleti. Bivalni del je bil v prvem nadstropju, reprezentančni v drugem. Predvsem v slednjem izstopa ornamentalno in figuralno poslikan meščanski salon iz srede 19. stoletja. Fasada je lepo razčlenjena s kovanimi polkni, streha pa s sušilnimi odprtinami. Zračno podstrešje je prava mojstrovina tesarske obrti.

Objekt je stisnjen med spodnje in zgornje (še ohranjene) rake potoka Mošenika, saj je voda tehnološki pogoj tako za usnjarsko kot barvarsko obrt.

Pollakova ali Zgornja kajža je 1955. postala muzejski prostor. Hišo je podarila takratnemu Muzejskemu društvu Tržič Rudolfina Pollak.

Še preden se sprehodite skozi muzejske prostore, Vas želimo ob reliefu seznaniti vsaj z nekaterimi značilnostmi tržiške občine.

Je ena najmanjših slovenskih upravnih enot, meri le dobrih 155,4 km² in šteje nekaj nad 15 tisoč prebivalcev. Pokrajinsko je izredno slikovita, še posebej zaradi zemljepisne razgibanosti, saj se na tako majhni površini njen teren povzpne od 458 m nadmorske višine na kar 2134 m.

Karavanški vršaci jo ločijo od dežele Koroške na avstrijski strani. Izpod njih so potoki vrezali šentansko (podljubeljsko), jelendolsko in lomsko dolino. Poleg teh voda so zlasti lesno bogastvo (nad dve tretjini pokrajine sta pokriti z gozdovi), živosrebrna, manganova in železova rudišča ter izjemna lokacija (pradavna tovorniška pot) omogočili razvoj naselbine v 13. stoletju pod Ljubeljem in kasneje v 14. stoletju ob sotočju Mošenika in Tržiške Bistrice.

Materialni dokazi o naselitvi segajo v 1. stol. naše ere (arheološke izkopenine na Pavlinovi jasi), v zapisu pa je naselbina prvič omenjena 1261. leta kot Forum in Lubelino (listina med stiškim in vetrinjskim samostanom). Po ljudskem izročilu naj bi prvotno naselbino, ki je stala nekoliko više v podljubeljski dolini, zravnal s tlemi zemeljski plaz.

Zaradi zemljepisne lege in drugih naravnih pogojev so bili Tržičani že od nekdanj odvisni od dela lastnih rok in sposobnosti prodaje svojega znanja in izdelkov. Kovali so kose in srpe, strojili imenitno kordovansko usnje, tkali in barvali platno ter vse to prodajali po svetu. Kraj je slovel po svojih izdelkih in že v srednjem veku prerasel v trg. 1492. leta mu je avstrijski

cesar Friderik III. tudi zaradi tega podelil trške pravice.

/Relief tržiške pokrajine, vitrina z arheološkimi izkopaninami, spominska plošča Viljemu Pollaku (1843—1908), tehničnemu strokovnjaku za velike gradnje evropskega formata/

ZBIRKA FOSILOV IN MINERALOV

Svetovno znana Dovžanova soteska (3,5 km iz Tržiča) predstavlja izjemen naravni spomenik. Večino doslej v svetu znanih vrst brahiopod (ramenonožcev) je moč najti le tu, kjer je eno najbogatejših najdišč okamenelga življenja v Evropi. Odkrili in proučevali so jo že pred dobrimi sto leti.

Društvo prijateljev mineralov in fosilov Tržič ureja slovensko geološko transversalo (prikaz v vitrinah ob stenah) ter že dve desetletji pripravlja vsako drugo soboto in nedeljo v maju mednarodno razstavo mineralov in fosilov. Je edina v Jugoslaviji, po številu obiskovalcev tretja v svetu (za ameriško Arizono in nemškimi Münchnom), po vsebinski strani (vrsta kulturnih in strokovnih srečanj, posvetovanj, simpozijev) pa ji ni para. Kot taka je razstava uvrščena v koledar prireditev Evropskega združenja paleontologov in mineralogov.

GASILSKA ZBIRKA (V KLETI)

Kot izrazito fužinarsko in kovaško središče je bilo nekdanje tržiško naselje dokaj pogosto žrtev ognja. Večji požari 1698., 1806. in najhujši 1811. so primorali tržane, da se ustrezno zavarujejo. V gasilsko društvo so se organizirali 1883. Zbirka prikazuje razvoj požarne obrambe od tega časa naprej: vse od platnenih veder za podajanje vode do tedaj najsodobnejše gasilske brizgalne »magirus« iz leta 1924. Posebna dragocenost je izvorni ustanovitveni prapor.

PRVO NADSTROPJE

CEHI

Cehi so bili v srednjem veku strokovne združbe obrtnikov posameznih dejavnosti. Imeli so stroga interna pravila, katerih kršenje so dosledno kaznovali. Njihove pravice je potrjeval sam avstrijski cesar. Dokumente, skupni denar ter ostale vrednosti so shranjevali v izvorno oblikovanih skrinjicah, praviloma zaklenjenih z več ključavnicami. Na domu jih je hranil »cehmošter«, na vsake kvatre pa so jih s posebnim obredom — ob prižganih svečah — odprli. Pred vsako cehovsko delavnico je visel poseben znak posameznega ceha.

Nekaj se je ohranilo: čevljarški in usnjarski znak, krojaška, usnjarska in kovaška skrinjica. Pred Vami so.

USNJARSTVO

Naravni in družbeni pogoji (voda, živahna trgovska povezava s severom) so usnjarjem že od nekdaj zagotavljali stalen zaslužek. Tržičani so sloveli po vsem avstrijskim cesarstvu in še dlje. Najbolj znani usnjarški rodbini sta bili Pollakova in Mallyjeva. Med obema vojnama je začelo usnjarstvo vidno propadati. Da usnjarji ne bi ostali brez dela, so ustanovili usnjarško zadrugo »Runo« (1924—1972).

V muzeju si obiskovalec lahko ogleda fotografije značilnih starih usnjarn, sušilnih podstrešij in apnenih jam. Rastlinska preparacija kož je šla skozi številne faze. Kože so navadno barvali črno ali rjavo.

ČEVLJARSTVO

Čevljarstvo ima v Tržiču tako rokodelsko kot industrijsko tradicijo.

Na čevljarja rokodelca spominja rekonstrukcija čevljarške delavnice s konca 19. stoletja. Takrat je bil čevljar že skoro v vsaki drugi hiši, posebej še pod farno cerkvijo, kjer je bila za virjem največja koncentracija te obrti. Namesto posebne delavnice je služil kar dnevni prostor (»hiša«), kamor so postavili lesen podij, nanj pa čevljarško mizico in okrogle trinožne stolčke. Na delovni mizi je bilo razporejeno raznovrstno orodje. Razsvetljava je dajala »luč na gavge« s steklenimi krogli, napolnjenimi s prekuhano vodo, ki so usmerile svetlobo v čevljarjevo naročje.

Sem so spadale še police s kopiti, prirezovalna miza, slika čevljarških patronov (sv. Krišpin in Krišpinjan), kletka s ptičem pevcem in šivalni stroj (»šteparica«).

V nasprotnem kotu je čevljar, opremljen za »štero«, torej za delo po hišah. Ponavadi tako delo ni bilo opravljeno preveč natančno, vendar so ljudje radi vabili čevljarje na dom, saj so znali biti zabavni in so prinašali novice.

Ob hišni obrti se je v 70-ih letih 19. stoletja čevljarstvo razvilo tudi v industrijo. Prvo tovarno sta postavila brata Demberger okoli leta 1874. Kasneje se jima je pridružil še domačin Mally, tako da se je tvrdka preimenovala v »Mally in Demberger«. Delovala je do leta 1931.

Tovarna »Goeken-Mueller« je začela obratovati 1883. Leta 1920 jo je odkupil Peter Kozina.

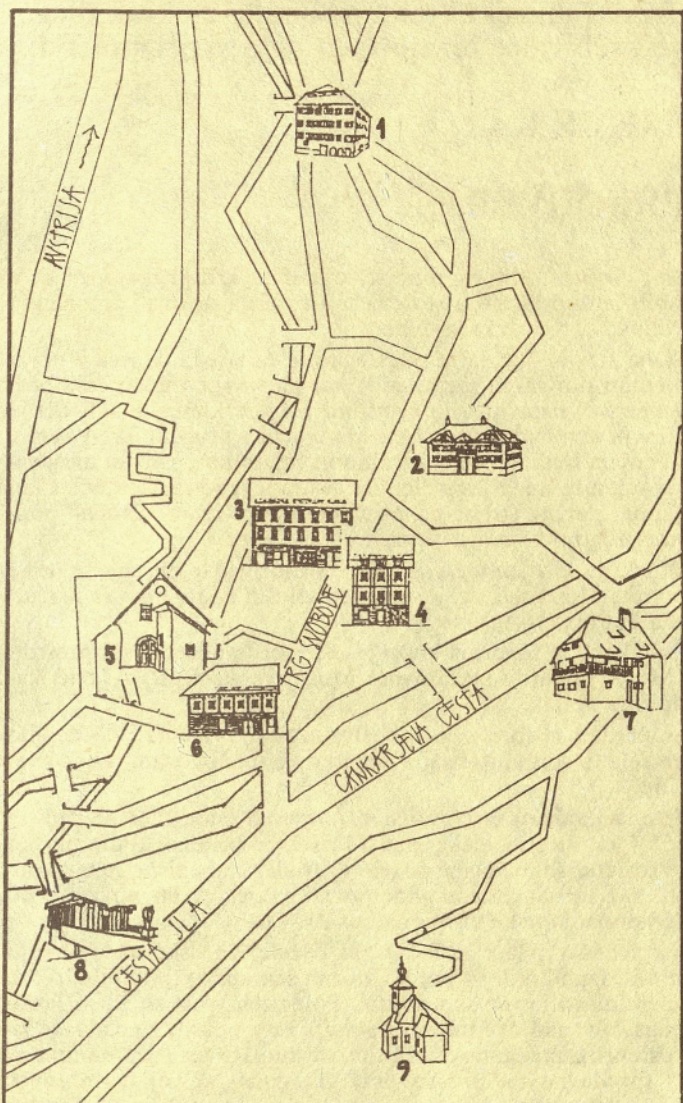
Med vojnama sta uspešno delovali še tovarna »Baby čevljarčkov« Antona Jelenca in Čevljarška zadruga Tržič.

Največja čevljarška firma v Sloveniji je »Peko« (imenovana po ustanovitelju Petru Kozini). Njen začetek sega v leto 1903, prvi tovarniški objekt pa je bil zgrajen 1911.

Stroji, predstavljeni v tem prostoru, so v Peku obratovali več desetletij.

V naslednjih dveh sobah je prikazan industrijski postopek izdelave čevlja. Tu je tudi obutev, kakršno so izdelovali v Peku med letoma 1930 in 1970.

SHEMATSKI PRIKAZ TRŽIŠKEGA MESTNEGA JEDRA

- 1 ŽGORNJA KAPLA - TRŽIŠKI MUZEJ
- 2 GRAD NEUHAUS
- 3 DEVOVA HIŠA
- 4 HOLZAPFLOVA HIŠA
- 5 FUŽINA GERMOVKA
- 6 MALLYJEVA HIŠA
- 7 KURNIKOVA HIŠA
- 8 PAVILIJON NOB
- 9 SV. JOŽEF